

Həmid Vəliyev

**BEYNƏLXALQ
JURNALİST
TƏŞKİLATLARI**

Dərs vəsaiti

*Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
28.06.05 tarixli 523 sayılı əmri ilə dərs vəsaiti
kimi tövsiyyə edilmişdir*

UniPrint

Bakı – 2005

87(Az)

V39

Elmi redaktor: **Sabir MƏMMƏDOV**
tarix elmləri namizədi

RƏYÇİLƏR:

Cahangir Məmmədli
filologiya elmləri namizədi, dosent

İlham MAZANLI
tarix elmləri namizədi

Vəliyev Həmid. Beynəlxalq jurnalist təşkilatları. Bakı.
UniPrint, 2005

Dərs vəsaitində beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının yaranması və inkişafı tarixindən, bu təşkilatların jurnalistikanın dünya standartlarının formalaşdırılmasında rolundan, bütün qitələrdə mətbuat və söz azadlığının bərqərar edilməsində xidmətlərindən və beynəlxalq qurumlarla əlaqələrindən bəhs edilir.

Dərs vəsaiti beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının tarixi və fəaliyyəti ilə maraqlanan mütəxəssislər, jurnalistika fakültələrinin və bölmələrinin tələbələri üçün nəzərdə tutulmuşdur.

3500290527

V

2318-2005

BDU-nun

İlham Məmmədli

İSBN 7-79517-427-5

© UniPrint, 2005

GİRİŞ

Dünyanın mətbuat tarixinə diqqət yetirdikdə jurnalistlərin fəaliyyətinə maneələr yaradılmasının, söz və mətbuat azadlığına məhdudiyətlər qoyulmasının, bu və ya digər «xətalara görə» mətbuat işçilərinin cəzalandırılmalarının, hətta ölkədən sürgün edilmələrinin, qəzet və jurnalların nəşrinin dayandırılmasının, cəmiyyət üçün «zərərli kitabların» tonqallarda yandırılmasının şahidi oluruq. Görürük ki, mətbuat yarandığı gündən etibarən jurnalistlərlə hakimiyyət orqanları arasında münaqişə törəyir, müxbirlər gördüklərini, cəmiyyətdəki eybəcərlikləri əks etdirmək istəyir, imperatorlar, krallar, çarlar, sultanlar... buna imkan verməmək üçün senzuranın gücündən istifadə edirlər.

Jurnalistlərin yerli-yersiz təqib edilmələri, mətbuatda senzuranın gücləndirilməsi onların mətbuat və söz azadlığı uğrunda mübarizəsinin mütəşəkkil şəkil alınmasına gətirib çıxarır, KİV işçiləri təşkilatlanmağa başlayır, bir neçə qəzet və jurnal redaksiyalarının əməkdaşlarının bir təşkilatda birləşmələri ilə nəticələnirdi. Bir ölkənin jurnalist təşkilatı ilə digər ölkənin və ya ölkələrin jurnalist təşkilatlarının həmrəyliyi yaranır, mətbuat azadlığı və demokratiya uğrunda mübarizəni öz fəaliyyətinin əsas qayəsi hesab edən beynəlxalq jurnalist təşkilatları mey-

dana çıxırdı. 1894-cü ildə Beynəlxalq Mətbuat Təşkilatı Birliyi Antverpendə məhz bu cür yarandı. Sonralar Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının əsası qoyuldu.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının yarandığı dövr elə bir dövr idi ki, dünyada iki böyük dövlət - ABŞ və Sovetlər Birliyi, iki ideologiya vardı: birincisi, kapitalizm dünyasının burjua ideologiyası, ikincisi isə kapitalizm dünyasına meydan oxuyan, marksizm-leninizm nəzəriyyəsini fəaliyyətinin canı və ruhu hesab edən sovet imperiyası mövcud idi. Sovet hakimiyyətinə demokratiya, aşkarlıq, sözün əsl mənasında mətbuat azadlığı yad idi, halbuki özünü dünyada ən demokratik hakimiyyət, fəhlələrlə kəndlilərin hakimiyyəti, əsl xalq hakimiyyəti kimi qələmə verir, mətbuatı Kommunist Partiyasının sadıq köməkçisi hesab edirdi. Mətbuat bu partiyanın fəaliyyətini tərifləmək, Sovetlər Birliyinin müvəffəqiyyətlərini dünyaya faş etmək, kapitalizmi pisləmək, onun öz yerini tezliklə sosializmə verəcəyini təbliğ etməklə məşğul idi. Məhz buna görə də əsas vəzifəsi jurnalistlərin azad və müstəqil həmkarlar ittifaqlarının köməyi ilə mətbuat azadlığının və sosial ədalətin qorunması olan Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasını tanımaq istəmir, onu mürtəce təşkilat kimi qələmə verməyə çalışırdı.

Müasir dövrdə beynəlxalq jurnalist hərəkatı geniş vüsət almış, beynəlxalq jurnalist təşkilatları daha mütəşəkkil fəaliyyət göstərməyə başlamışlar.

Bu təşkilatların dünya jurnalistikasında rolu və əhəmiyyəti durmadan artır. Əlbəttə, beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının tarixini və fəaliyyətini öyrənmək, bu təşkilatların təcrübəsindən jurnalistikanın inkişafında istifadə etmək vacibdir. Məhz buna görə də universitetlərin jurnalistika fakültələrində və filologiya fakültələrinin jurnalistika şöbələrində, xüsusilə beynəlxalq jurnalistika şöbələrində «Beynəlxalq jurnalist təşkilatları» kursu tədris olunur. Bakı Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsində «Xarici ölkələrin jurnalistikası tarixi» kursunun öyrənilməsi zamanı beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının fəaliyyətinə öləri də olsa nəzər salınır, beynəlxalq jurnalistika şöbəsinin magistratura pilləsində isə həmin kurs geniş tədris olunur. Təəssüf ki, son altı il ərzində kursun tədris olunmasına baxmayaraq, dərş vəsaiti yoxdur. Biz həmin boşluğu müəyyən qədər aradan qaldırmaq məqsədilə tədris proqramı əsasında bu dərş vəsaitini yazmışıq.

Şübhəsiz, ilk elmi-tədqiqat işi kimi kitabda əyər-əskiklərin olması istisna deyildir. Əminik ki, mütəxəssislərin, «Xarici ölkələrin jurnalistikası tarixi»ni tədris edənlərin qeyd və təklifləri kitabın gələcək nəşrlərinin daha mükəmməl olması ilə nəticələnə bilər. Yadda saxlamaq lazımdır ki, müasir dövrdə beynəlxalq jurnalist hərəkəti dünyanın siyasi və iqtisadi vəziyyətini, müxtəlif formaları, metodları, təşkilatları əks etdirir. Dünyada jurnalist təşkilatları çoxdur. Kütləvi informasiya vasitə-

lərinin fəaliyyəti ilə məşğul olan beynəlxalq qeyri-hökumət və hökumət təşkilatları mövcuddur. KİV-lə bağlı regional və regionüstü, dini, milli-etnik təşkilatlar və digər təşkilatlar da fəaliyyət göstərirlər. Müasir dövrün fərqləndirici cəhəti beynəlxalq jurnalist hərəkatında dağınıqlığın olmasıdır. Bu hərəkat global tipli çoxsaylı universal birliklər, ixtisaslaşdırılmış təşkilatlar və ittifaqlar, regional və regionüstü səviyyədə müxtəlif birliklər vasitəsilə həyata keçirilir.

Biz dünyada mövcud olan jurnalist təşkilatlarının heç də hamsından deyil, yalnız beynəlxalq statusa malik olan jurnalist təşkilatlarından, onların yaranması tarixindən, keçdikləri yoldan və bu günündən bəhs edəcəyik.

MÜASİR BEYNƏLXALQ JURNALIST HƏRƏKATININ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Girişdə dediyimiz kimi, müasir dövrdə kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyəti sahəsində beynəlxalq hökumət və qeyri-hökumət təşkilatları mövcuddur. Buraya regional və regionüstü, dini, milli-etnik və digər təşkilatları da daxil etməyə lüzum vardır.

İndiki dövrün beynəlxalq jurnalist hərəkatının özünəməxsus xüsusiyyətləri mövcuddur. Müasir dövrün başlıca fərqləndirici cəhəti beynəlxalq jurnalist hərəkatında pərakəndəlikdir.

Beynəlxalq miqyaslı jurnalist təşkilatlarının ən başlıcaları haqqında irəlidə söhbət açacağımızı nəzərə alaraq, biz burada yalnız beynəlxalq jurnalist hərəkatının əsas xüsusiyyətləri haqqında danışmağa çalışacağıq.

Əvvələn, qeyd etmək lazımdır ki, son illərdə ən iri beynəlxalq jurnalist təşkilatları BMT, BMT-nin YUNESKO və digər qurumları, Beynəlxalq Əmək Təşkilatı və müxtəlif həmkarlar ittifaqı birlikləri ilə daha sıx əlaqələr yaratmağa başlamışlar. Dünyanın iri jurnalist qurumunun – Beynəlxalq Jurnalistlər Təşkilatının və Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının bir çox istiqamətlərdə möv-

qeləri yaxınlaşır. Bununla belə, həmin təşkilatların bir-biri ilə qovuşmalarının perspektivi hələlik görünmür.

Hazırda ixtisaslaşdırılmış beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının sürətlə inkişaf etdiyi müşahidə edilir. İxtisaslaşma müxtəlif prinsiplər əsasında həyata keçirilir. Məsələn, kütləvi informasiya vasitələrinin bir tipi üzrə ixtisaslaşma. Mətbuat üzrə ixtisaslaşmaya qəzetlər, jurnallar, almanaxlar, kitablar daxil olur. Radio, televiziya, kinoxronika, video-məhsullar və s. üzrə də ixtisaslaşmalar mövcuddur. Müasir dövrün diqqəti cəlb edən xüsusiyyətlərindən biri də dar ixtisaslaşmanın mümkünlüyüdür. Dar ixtisaslaşmalar üzrə assosiasiyalar və təşkilatlar arasında əsası hələ 1910-cu ildə Brüsseldə qoyulmuş və 1925-ci ildə Parisdə yenidən qurulmuş Beynəlxalq Dövri Mətbuat Federasiyasını ayrıca qeyd etmək lazımdır.

İstehsalat-vəzifə prinsipi əsasında qurulan çoxlu miqdarda jurnalist ittifaqları, assosiasiyaları və təşkilatları fəaliyyət göstərir. Beynəlxalq Qəzet Naşirləri Federasiyası, Beynəlxalq Kinorejissorlar Assosiasiyası, Beynəlxalq Kinorejissorlar Assosiasiyaları Federasiyası, Beynəlxalq Baş Redaktorlar Federasiyası, Beynəlxalq Texniki Mətbuat Federasiyası və s. bu qəbildəndir. Bunlardan daha kiçik və dünya jurnalistikasında vəziyyətə əslində heç bir təsir göstərmək iqtidarında olmayan beynəlxalq jurnalist təşkilatları da vardır. Məsələn, Beynəlxalq

xalq Yol Qeydləri Müəllifləri olan Jurnalistlərin Federasiyası, Beynəlxalq Esperantist Jurnalistlər İttifaqı, Turizm Məsələləri üzrə Beynəlxalq Jurnalistlər və Yazıçılar Federasiyası. Bu siyahını genişləndirmək də olar. Lakin deyilənlər əlavə olunmalı jurnalist təşkilatları bərasində də təsəvvür yaratmağa imkan verir.

Beynəlxalq jurnalist hərəkatının əsas xüsusiyyətlərindən və inkişaf meyllərindən danışarkən üç vacib cəhətə diqqət yetirmək lazımdır.

Birincisi, beynəlxalq jurnalist hərəkatında region təşkilatların yaradılması üstünlük təşkil edir və həmin proses bütün qitələrdə özünü aydın göstərir. Britaniya Millətlər Birliyi Mətbuat İttifaqı, Ümumafrika İnformasiya Agentliyi – PANA, Latın Amerikasını Xüsusi İnformasiya Agentliyi – ALASEİ, Bloklara Qoşulmayan Ölkələrin İnformasiya Agentliklərinin Pulu, ASEAN Ölkələri Jurnalistlərinin Konfederasiyası, Amerikaarası Professional Jurnalist Təşkilatları Federasiyası, Ümumafrika Jurnalistlər Federasiyası və neçə-neçə başqaları öz fəaliyyətlərini əsas etibarını ilə regionlarda aparır və region jurnalist təşkilatları kimi tanınırlar.

İkincisi, beynəlxalq jurnalist hərəkatında qarışıq peşələrin nümayəndələri ilə birləşmə meylləri güclənmişdir. İnformasiya məkanının qloballaşması, kompüter texnikasının və şəbəkəsinin sürətlə genişlənməsi informasiyanın işlənilib hazırlanmasının, qorunub saxlanma-

sının və yayılmasının etibarlılığını tələb edir. Bu tələblər jurnalistlərlə hüquqşünasların qüvvələrinin birləşdirilməsi zərurətini yaradır. Beləliklə də dünyanın bir çox ölkələrində Hüquqşünaslar və Jurnalistlər Assosiasiyası meydana çıxmışdır və fəaliyyət göstərir. Bu assosiasiyalar məhkəmə proseslərində jurnalistlərin müdafiəsi işində fəal iştirak edir, məsələ ilə bağlı kitablar buraxırlar. Bununla belə, bu cür təşkilatlar mahiyyət etibarını ilə hələlik beynəlxalq təşkilatlara çevrilə bilməmişlər. Lakin onların gördükləri işin səmərəsi bu sahənin perspektivli olduğunu sübut edir.

Elə buradaca qeyd etmək lazımdır ki, hüquqşünaslarla jurnalistlərin əlbir fəaliyyətini həyata keçirən bu cür təşkilatlar Amerika Birləşmiş Ştatlarında, Polşada və bir sıra digər ölkələrdə yaradılmışdır. Hələ 1996-cı il oktyabrın 16-da Beynəlxalq Hüquqşünaslar və Jurnalistlər Assosiasiyasının təsis konfransının bəyannaməsi yayılmışdı. Təəssüf ki, hələlik pərakəndə təşkilatların birləşdirilməsi mümkün olmamışdır.

Üçüncüsü, beynəlxalq jurnalist təşkilatları öz fəaliyyətlərinin istiqamətini dəyişirlər. Bu təşkilatların ağırlıq mərkəzi ictimai-siyasi istiqamətdən jurnalistlərin peşə xarakterinin, mənafeələrinin və professional tələbatlarının daha da möhkəmləndirilməsinə və təkmilləşdirilməsinə yönəldilmişdir. Məhz bunun nəticəsində kütləvi informasiya vasitələri işçilərinin həmkarlar ittifaqla-

rının sayı durmadan artır. Bunu Yaxın Şərqi, Rusiya Federasiyasının, elə müstəqil Azərbaycanın timsalında da aydınca görmək olar. Maraqlı cəhətlərdən biri də budur ki, Beynəlxalq Əmək Təşkilatı jurnalistlərin əməyi problemlərinə daha böyük diqqət yetirməyə başlamışdır.

Beynəlxalq jurnalist hərəkatında diqqəti cəlb edən bu cəhətlər dünya ölkələrinin milli qanunvericiliyində düzəlişlər aparılmasını, qlobal informasiya məkanı şəraitində KIV-in fəaliyyəti üçün şərait yaradılmasını tələb edir. Bununla bağlı, ölkəmizdə KIV-in tənzimlənməsi məsələsinə dair çoxlu qanunvericilik aktları qəbul olunmuşdur. Bu sənədlərin hamısında dünyanın beynəlxalq təşkilatlarının, o cümlədən beynəlxalq jurnalist təşkilatlarının KIV-lə bağlı fikirləri, söz azadlığı və informasiya təhlükəsizliyinin təmin olunması barədə tələblər nəzərə alınmışdır.

BEYNƏLXALQ JURNALİSTLƏR FEDERASIYASI

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası öz yaranma tarixinə görə dünyada mətbuat işçilərinin professional birliklərini özündə cəmləşdirən ən qədim və ən iri jurnalist təşkilatıdır. Mənzil-qərarگاهی Fransanın paytaxtı Paris şəhərində olmaqla 1926-cı ildə müəyyənləşdirilmiş və 1945-ci ilin martında Ümumdünya Jurnalistlər Konqresi tərəfindən elan edilmişdir. Təşkilatın birinci təsis kongresi 1946-cı ilin iyununda Kopenhagendə keçirilmişdir. Bəzən öz peşə vəzifələrini yerinə yetirərkən jurnalistlərin hüquq və azadlıqlarını, namus və ləyaqətlərini müdafiə etmək, böyük kapitalın mətbuata mənfi təsirinə qarşı mübarizə aparmağı qarşısına məqsəd qoymuşdu. Əlbəttə, yarandığı dövrdən etibarən müxtəlif ölkələrdə jurnalist birliklərinin təşkilatlanmasında müəyyən iş görən Bəzən ikinci dünya müharibəsinin başlanması ilə öz fəaliyyətinə son qoydu.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası yarandığı ilk gündən etibarən jurnalistlərin peşə etikasına ciddi riayət etmələrini vacib şərt kimi qoymuşdur. Hələ 1939-cu ildə federasiyanın Bordo şəhərində keçirilən yeddinci konqresində jurnalistlərin professional vicdanı kodeksinin mət-

ni təsdiq edilmişdi. Mətnə jurnalistlərin vicdanlılığı, məsuliyyəti, faktlara və insanlara hörmətlə yanaşması ön plana çəkilir. Sənəddə deyilirdi ki, jurnalist informasiya almağın düzgün metodlarından istifadə etməli, dərc etdirdiyi bütün materiallar üçün məsuliyyət daşımalı, təsvir etdiyi hadisələrin və ya aldığı informasiyanın mahiyyətini təhrif etməməli, əlində kifayət qədər əsas olmadan bu və ya digər insanı günahlandırmamalı, həmçinin onun ünvanına təhqirlər yazmamalı, öz həmkarlarına ziyan vurmamalı, peşə mənafeləri üçün müəyyənləşdirilmiş kollektiv həmrəylik qanunlarına tam uyğun olaraq fəaliyyət göstərməlidir.

[Mühəribənin gedişi dövründə, 1941-ci ildə müttəfiq dövlətlərin Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası təsis edildi və yeni təşkilat jurnalistləri faşizmə qarşı, ikinci dünya müharibəsində antifaşist qüvvələrin tezliklə qələbə çalması uğrunda mübarizədə birləşdirməli idi. Belə bir razılışma vardı ki, bu təşkilat əsasında müharibədən sonrakı dövrdə Dünya Demokratik Jurnalistlər Təşkilatı yaradılacaqdır. Qeyd etmək lazımdır ki, Sovet hökuməti Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasını mətbuatda iri inhisarlarla sıx bağlı olan təşkilat hesab edirdi, çünki onun üzvləri arasında NATO ölkələrinin və faşist rejimli dövlətlərin jurnalist təşkilatları vardı. Sovet hakimiyyətinin fikrincə, həmin təşkilat mətbuat azadlığı, professionalizm, müstəqillik ibarələri ilə pərdələnərək, əslində bey-

nəlxalq jurnalist inhisarlarına xidmət edir və yalnız sahibkarlığın azadlığını tanıyır, jurnalist hərəkatının, sülh, demokratiya, tərəqqi və sosial ədalət uğrunda hərəkatın parçalanması siyasətini yeridirdi.

Lakin BJJF:

- jurnalistlərin güclü, azad və müstəqil həmkarlar ittifaqları vasitəsilə mətbuat azadlığının və sosial ədalətin təntənəsi üçün beynəlxalq fəaliyyəti inkişaf etdirir, eyni zamanda insan hüquqlarını, demokratiyanı və plüralizmi qoruyur;

- ayrışmış bütünlüyün bütünlüyünə etiraz edir və KIV-dən təbliğat vasitəsi, dözümsüzlüyü və münaqişəni təbliğ edən vasitə kimi istifadə olunmasını pisləyir;

- siyasi və mədəni ifadənin azadlığına inanır, həmkarlar ittifaqlarını və insanın digər əsas hüquqlarını müdafiə edir;

- Birləşmiş Millətlər Təşkilatı sistemi və beynəlxalq həmkarlar ittifaqları hərəkatı hədlərində jurnalistlər lehinə danışan təşkilatdır;

- jurnalistləri və onların ittifaqlarını, sənaye və professional hüquqlarını qorumaq uğrunda mübarizə aparır, lazım gəldikdə jurnalistlərə humanitar yardımını təmin etmək üçün Beynəlxalq Təhlükəsizlik Fondu yaratmışdır.

[Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının siyasəti hər üç ildən bir keçirilən konqres tərəfindən həll edilir.]

Hazırda federasiya dünyanın 100-dən çox ölkəsindən 500 min üzvü təmsil edir. Federasiyanın ali orqanı kongres, kongreslərarası dövrdə isə rəhbər bürodur. Təşkilatın vəzifəli şəxsləri prezident, vitse-prezident, baş katib, həmçinin əsasən regional problemlərlə məşğul olan müşavirlərdir.

BJF-nin rəsmi dilləri ingilis, alman və fransız dilləridir. Təşkilatın EKOSOS (II kateqoriya), YUNESKO («B» kateqoriyası), Beynəlxalq Əmək Təşkilatı (BƏT), Avropa Şurası yanında məşvərətçi statusu vardır.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının mənzil-qərargahı Brüsseldə yerləşir. Mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələrində, keçmiş SSRİ respublikalarında yeni yaradıcılıq birlikləri ilə əlaqələr yaradır, jurnalist təşkilatlarının fəaliyyətinə nəzər yetirir. Məsələn, Çex Respublikası jurnalistlərinin sindikası Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasına qəbul edilmişdir. Sindikat Çexiyada çətin iqtisadi və siyasi münasibətlərin yenidən qurulması dövründə işsiz qalmış üzvlərinə maliyyə yardımını təklif edən, jurnalistlər üçün işçi mübadiləsi təşkil edən və bu fəaliyyətini davam etdirən ilk ictimai təşkilatdır. Son vaxtlarda ən iri universal jurnalist təşkilatları YUNESKO və BMT-nin digər ixtisaslaşdırılmış qurumları, Beynəlxalq Əmək Təşkilatı (BƏT) və müxtəlif həmkarlar ittifaqı birlikləri ilə daha sıx əlaqələr yaratmağa başlamışdır.

Həmin siyasət seçilmiş İcraiyyə Komitəsinin rəhbərliyi altında Brüsseldə yerləşən Katiblik tərəfindən həyata keçirilir. B/JF-nin sonuncu, 25-ci kongresi 2004-cü il mayın 24-30-da Yunanıstanın paytaxtı Afinada təşkil olunmuşdur. 7

Konqresdə B/JF-nin yeni Nizamnaməsi qəbul edilmişdir. Təşkilatın mənzil-qərargahı Belçikanın Brüssel şəhərində Beynəlxalq Mətbuat Mərkəzinin iqamətgahında yerləşir. Nizamnamədə bir daha qeyd edilmişdir ki, B/JF jurnalistlərin professional birliklərinin konfederasiyasıdır. Bu təşkilat müxtəlif məsələlər barəsində professional birliklərlə əməkdaşlıq etmək məqsədilə yaradılmışdır, heç bir ideoloji, siyasi, dövlət və dini təsisatlardan asılı deyildir, təşkilatın üzvlərini təmsil edir və birləşdirir, təhsil almaqda və təhqiqatçılıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaqda onlara kömək edir, həm regional, həm də daha miqyaslı transmilli təşkilatların B/JF-yə üzv olmasını təmin edir. Təşkilat Belçikanın qanunları ilə fəaliyyət göstərir.

B/JF-nin mədsədləri aşağıdakılardır:

- jurnalistlərin hüquq və azadlıqlarını qoruyub müdafiə etmək;

- informasiya azadlığına, KIV-in azadlığına və jurnalistikanın müstəqilliyinə hörmət etmək və bunu dəstəkləmək;

254467

- professionalizmi yaxşılaşdırıb inkişaf etdirmək, jurnalist təhsilində yüksək standartları təmin etmək;

- bütün jurnalistlərin sosial və iş şəraitlərini yaxşılaşdırmaq;

- təşkilatın üzvləri arasında əməkdaşlığı təmin etmək, professional təşkilatların inkişafına dəstək vermək;

- redaksiya demokratiyasını təmin etmək;

- jurnalistlərin sosial rolunu və jurnalist peşəsini, xüsusilə demokratiya və azadlığın inkişafına onların xidmətlərini qoruyub saxlamaq;

- jurnalistlərin təhlükəsizliyini təmin edən işləri həyata keçirmək;

- jurnalistlər üçün professional təhsilin və treninglərin təmin olunmasına yardım göstərmək;

- müvafiq beynəlxalq, dövlət və qeyri-dövlət təşkilatları ilə sıx münasibətlər yaradılmasını və dəstəklənməsini təmin etmək;

- müəlliflik hüququ və beynəlxalq kompensasiyalar sistemi uğrunda mübarizə aparmaq;

- jurnalistikada hüquq bərabərliyini təmin etmək.

Nizamnamədə Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası tərkibinə daxil olmağın qaydaları da müəyyənləşdirilmişdir. Həmin qaydaların birində deyilir ki, demokratik təşkilat olan və jurnalistlərin professional, etik, mədəni və maddi hüquqlarını müdafiə edən funksiyalara

malik professional jurnalist birlikləri Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasına üzv ola bilərlər. Bundan əlavə, professional olmayan, lakin özünü mətbuat azadlığının qorunmasına həsr edən milli jurnalist təşkilatları da BJJ sıralarına qəbul edilə bilərlər.

Konqres Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının ali orqanıdır və burada bütün seçkilər gizli səsvermə yolu ilə aparılır.

Təşkilatın konqresləri hər üç ildən bir keçirilir. Konqreslər arasındakı dövrdə İcraiyyə Komitəsi federasiyanın rəhbər orqanı sayılır. Komitə 16 nəfər vəzifəli şəxsdən və digər üzvlərdən ibarət olur. İcraiyyə Komitəsi ildə ən azı iki müşavirə keçirir. Qərarlar qəbul etmək üçün yetərsay 11 nəfərin iştirakı ilə təmin edilir.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının idarə olunmasında İnzibati Komitə mühüm rol oynayır. Bu komitəyə baş katib, prezident, iki vitse-prezident, fəxri xəzinədar daxildirlər. Komitə federasiyanın fəaliyyətinə rəhbərlik edir, maliyyə məsələləri ilə məşğul olur, İcraiyyə Komitəsində müzakirə olunacaq məsələləri hazırlayır, habelə İcraiyyə Komitəsinin iclasları arasındakı dövrdə təşkilatın mənafeələrini həyata keçirir.

BJJ-nin qitə və regional qrupları da təşkilatın idarə olunmasında mühüm rol oynayırlar.

[Təşkilat bütün qitələrdə- Avropada, Asiyada, Afrikada, Amerikada, Avstraliyada geniş fəaliyyət göstərir.]

BJF Avropada

Avropanın bir çox jurnalist təşkilatları Avropada Jurnalistlər Federasiyası vasitəsilə Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının üzvüdür. Avropa Jurnalistlər Federasiyası BJJF-nın Nizamnaməsinə uyğun olaraq regional təşkilat kimi yaradılmışdır və qitənin jurnalistlər ittifaqlarının və onların üzvlərinin mənafelərini təmsil edir. Bu təşkilat otuzdan çox ölkədə təxminən 280 min jurnalisti birləşdirir. (Təşkilat Avropanın bütün siyasi təsisatlarında, o cümlədən Avropa Birliyində, Avropa Şurasında və ATƏT-də jurnalistlərin həmkarlar ittifaqlarının hüquqlarını qoruyur.)

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası jurnalistlərin Cənub-Şərqi Avropada müstəqil həmkarlar ittifaqlarının və assosiasiyalarının inkişaf etdirilməsinə, ətraf mühitin qorunmasına, özünü-tənzimləmə, insan hüquqları və jurnalistlərin təhlükəsizliyi məsələlərinə diqqət yetirir.

BJF Amerikada

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının Latın Amerikasında fəaliyyəti müstəqil və keyfiyyətli jurnalistikanın inkişafı, demokratiyanın, sosial-iqtisadi inkişafın dəstəklənməsi üzərində cəmləşdirilmişdir. Bu sahədə təşkilatın Latın Amerikasında fəaliyyəti on üç üzv təşkilat və iki birlik tərə-

B. f. 1204

findən həyata keçirilir. (Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının regional idarəsi 1990-cı ildə yaradılmış, Karakasda və Venesuelada yerləşdirilmişdir.)

Burada jurnalistika sahəsində çalışanların həmkarlar ittifaqı üzvləri təşkilatın üzvlərinə özünüidarə sahəsində təcrübəni öyrətmək, jurnalistlərin hüquqlarının qorunmasına diqqətli münasibət göstərmək məqsədi daşıyır. Bundan əlavə, təşkilat müəlliflik hüququ, gender problemləri, seçki proseslərində jurnalistlərin davranışları, KIV qanunvericiliyi məsələləri ilə bağlı işlər aparır.

BJF Afrikada

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası 1990-cı illərdən etibarən Şimali Afrika və Yaxın Şərq jurnalistləri və onların təşkilatları ilə fəal işləmişdir. Təşkilat Mərakeşdə jurnalistlərin hüquqlarının qorunmasında, etika sahəsində təlimin təşkilində və internetdən istifadə işində fəal rol oynamışdır. Bu, 1998-ci ildə Fələstin Jurnalistləri Sindikatının və 1999-cu ildə Əlcəzair Milli Jurnalistlər Sindikatının yaradılmasını təmin etmişdir. 1996-cı ildə, Əlcəzair kütləvi informasiya vasitələri işçilərinə qanlı hücumlar və qətl hadisələrindən sonra Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası Əlcəzairdə həmrəylik mərkəzi yaratmış, terrorizmin qurbanı olan jurnalistlərə və onların ailə üzvlərinə bila-

vasitə yardım göstərmək üçün fəvqəladə fond yaratmışdır.

⌈ Hazırda Afrikada və Yaxın Şərqdə beynəlxalq jurnalistlər təşkilatının aşağıdakı filialları vardır:

Mərakeş Milli Mətbuat Sindikası (Sindikat Nasionalni de la Pres Marokeyn, SNPM), Tunis Jurnalistlər Assosiasiyası (Assosiasiya des Cornalistes Tanizins, ACT), Əlcəzair Milli Jurnalistlər Sindikası (Sindikat Nasionalniy des Coernalistes, SNC), Fələstin Jurnalistləri Sindikası (PCS), İsrail Milli Jurnalistlər Federasiyası və İran Jurnalistləri Assosiasiyası (AOİC).

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının və Ərəb Jurnalistləri Federasiyasının liderləri 2003-cü il aprelin 12-də Mərakeşin paytaxtı Rabat şəhərində görüşərkən təkid etmişlər ki, bütün jurnalistlər seyf və təhlükəsizlik şəraitində işləməlidirlər. Onlar tələb etmişlər ki, bütün hökumətlər mətbuat azadlığı qarşısında əngəlləri aradan qaldırsınlar və azad jurnalistikanın fəaliyyətini təmin etsinlər. İnandıqlarını bildirmişlər ki, bütün dünyada jurnalistlər plüralizm və demokratiya prinsipləri ətrafında global həmrəylik yaratmaq üçün əməkdaşlıq etməlidirlər. Onlar qeyd etmişlər ki, jurnalistlərin işinə müdaxilənin və xüsusilə İraqla müharibə dövründə KİV işçilərinin öldürülməsi və vəhşicəsinə qorxudulması yol-verilməzdir. Onlar əmin olduqlarını bildirmişlər ki, jurnalistlərin sosial və professional hüquqlarını yalnız jur-

nalistlərin güclü, müstəqil assosiasiyalarını və birliklərini yaratmaqla qorumaq olar.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyası və Ərəb Jurnalistlər Federasiyası hər iki təşkilat arasında əməkdaşlığa nəzarət etmək məqsədilə birləşmiş komissiya yaratmağa razılıq vermişlər. Həmin komissiya aşağıdakı işləri görməlidir:

- İraqda jurnalistlərin iş şəraitini tədqiq etmək;
- Qahirədə mətbuat azadlığı ilə bağlı birləşmiş simpozium təşkil etmək;
- peşə və əmək münasibətləri problemləri üzrə təlim üçün birləşmiş proqram yaratmaq;
- Ərəb Jurnalistlər Federasiyasının nümayəndəsi də daxil olmaqla Beynəlxalq Xəbər Təhlükəsizliyi İnstitutunu dəstəkləmək;
- qarşılıqlı əsasda hər iki təşkilatın görüşlərində iştirak etmək üçün tədbirlər görmək;
- gələcək əməkdaşlığa yardım göstərmək məqsədilə hər iki təşkilatın qərargahı arasında birbaşa və davamlı kommunikasiya xətləri yaratmaq.

Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının üçü Kanadada və dördü Birləşmiş Ştatlarda olmaqla Şimali Amerikada yeddi birləşmiş təşkilatı fəaliyyət göstərir. Bu təşkilatlar KIV-in bütün sektorlarından jurnalistləri təmsil edir.

Hazırda KİV-in təmərküzləşdirilməsi və onun güclü konqlomeratlarının təsiri getdikcə daha da artır.

İsveç Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi İNS-nin təhlükəsizliyi sahəsində kütləvi informasiya vasitələrinin heyəti ilə işi dəstəkləməlidir. Həmin işin dəyəri sonrakı üç il ərzində iki milyon İsveç kronu (təxminən 220 min ABŞ dolları məbləğində) olmalıdır. Pul jurnalistlər və KİV ştatı üçün İNS-nin qlobal təhlükəsizliyi layihəsinə xidmət kimi daxil edilir. Burada keyfiyyətli jurnalistikada təhlükəsizlik mədəniyyətinin yaradılmasına, düşmən ətraf mühitdə işləyən KİV-in bütün ştatlı üzvlərinin həyatının qorunmasına cəhd göstərilir.

İNS-i 2003-cü il mayın 3-də yeniliklər, jurnalistlər və münaqişə zonalarında kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələri arasında ölüm hallarının aradan qaldırılması üzrə qruplar tərəfindən yaradılmışdır. Bu, Belçikanın paytaxtı Brüsseldə yerləşən qeyri-kommersiya təşkilatıdır.

Münaqişə barəsində məlumat heç vaxt bütünlüklə təhlükəsiz ola bilməz. Lakin lazımi təlimlə və etibarlı müdafiə avadanlığını əldə etməklə jurnalist özünü daha yaxşı qoruya bilər.

İNS-i Latın Amerikasında, Cənubi və Cənub-Şərqi Asiyada, Afrikada və Yaxın Şərqdə əlaqələndirmə vasitəsilə həyat qabiliyyətli regional şəbəkələri və təhlükəsizlik proqramlarını həyata keçirir. Bu, KİV professio-

nalları arasında təhlükəsizlik təliminə və təhlükəsiz informasiya mübadiləsinə yardım etmək üçün çoxdilli elektron şəbəkəsi yaratmağa imkan verir.

BJF və gender problemləri

Jurnalistikada və həmkarlar ittifaqları hərəkatında gender bərabərliyi uğrunda mübarizə Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının fəaliyyətinin mühüm tərkib hissəsidir.

Onun üzvü olan ittifaqlar adından qadınlar tərəfindən beş qitə üzrə gender bərabərliyi konfransı 2001-ci ildə, Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının 24-cü konqresi günündə Koreyanın paytaxtı Seul şəhərində keçirilmişdir. «Keyfiyyət üzrə bərabərlik: jurnalistikada qadınlar üçün standartların tənzimlənməsi» adlanan işin nəticələrinin müzakirəsi konfransın nəzərinə çatdırılmışdır. Burada deyilənlərdən məlum olmuşdur ki, jurnalistikada bərabərliyi təmin etmək məqsədilə qadınlar üçün hələ çox şeylərə nail olmaq lazımdır. Seul konqresi yeddi bənddən ibarət fəaliyyət planı qəbul etmişdir. Həmin bəndlər aşağıdakılardır:

- qadınlar jurnalistikada;
- qadınlar ittifaqda;
- eyni iş üçün bərabər əmək haqqı;
- KİV-də qadınların təsviri;

- Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasında qadınların şəbəkəsi;
- qadınlar Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasında;
- təhsilə qoşulmaq yolu.

BJF və qloballaşma

XX əsrin 80-ci illərindən etibarən dünyada radikal dəyişikliklər prosesi başlamışdır. Dövlətlər və vətəndaşlar arasında, dövlət və biznes, özəl kapital, özəl kapitalla vətəndaşlar arasında münasibətlərin yeni sistemi, iqtisadi, sosial inkişaf və bu inkişaf üçün yaradılan şərait nəticəsində bir çox ənənəvi kateqoriyalar öz mənasını dəyişir və beləliklə, dünyanın qloballaşması hadisəsi baş verir. Qloballaşmanın isə maliyyə, iqtisadi, siyasi, mədəni, istehlak, dil və bir çox digər ölçüləri vardır. Bu ölçülərin başlıcalarından biri informasiya və kommunikasiya ölçüsüdür.

Qeyd etmək lazımdır ki, qloballaşma əslində dünya birliyinin həyat tərzində dəyişikliklərə gətirib çıxarır .

Yeni həyat tərzini isə aşağıdakıları nəzərdə tutur: